

رابطه بین برنامه درسی پنهان و تربیت شهروندی دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب

رویا لطیفی^۱

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه بین برنامه درسی پنهان و تربیت شهروندی دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب در سال ۱۳۹۸-۱۳۹۹ بود. روش مورد استفاده در این پژوهش برحسب هدف کاربردی و از نظر روش گردآوری داده‌ها توصیفی-همبستگی بود. در این پژوهش جامعه آماری شامل ۳۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب بود که از این میان با استفاده از جدول مورگان و روش نمونه‌گیری تصادفی ساده ۱۶۹ نفر به عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شد. به منظور گردآوری اطلاعات از دو پرسشنامه استاندارد تربیت شهروندی سیلور و الکساندر (۱۳۷۸) و پرسشنامه فتحی واجارگاه ودیبا، (۱۳۸۲) بهره گرفته شد. به منظور سنجش پایایی پرسشنامه‌ها از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار این ضریب برای هر یک از پرسشنامه‌ها به ترتیب ۰/۸۶ و ۰/۷۹ به دست آمد؛ هم‌چنین به منظور سنجش روایی از روایی محتوا استفاده شد که برای این منظور پرسشنامه‌ها به تأیید متخصصین مربوطه رسید. تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده از اجرای پرسشنامه‌ها از طریق نرم‌افزار SPSS در دو بخش توصیفی و استنباطی (آزمون کولموگروف-اسمیرنف، آزمون همبستگی پیرسون، آزمون رگرسیون چندگانه) انجام پذیرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد که میان برنامه درسی پنهان (جو اجتماعی حاکم بر دانشگاه، تعامل استاد و دانشجو، ساختار سازمانی دانشگاه) و تربیت شهروندی دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب رابطه مثبت، معنی‌داری و مستقیم وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: برنامه درسی پنهان، تربیت شهروندی، دانشگاه آزاد.

۱ - فارغ التحصیل کارشناسی ارشد، گروه برنامه ریزی درسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

Latifi98.roya@gmail.com

مقدمه

یکی از مباحث مهم در حیطه مطالعات اجتماعی، مفهوم شهروندی است. این مفهوم در صدد اشاعه اصول اساسی دموکراسی در بین افراد جامعه است. از این منظر، مسائل تربیت شهروندی از اهمیت خاصی برخوردار است، به طوری که اغلب این مسائل نقش حیاتی را در فرایند تشکیل یک ملت و تحکیم پایه‌های دموکراسی بازی می‌کند (فتیحی، چوکده، ۱۳۸۵). اساساً هدف از تشکیل نظام آموزشی در سراسر دنیا، از آموزش ابتدایی تا آموزش عالی به طور کلی پاسخ به خواست‌ها و در نظر گرفتن غرض نهایی جامعه است. اهداف نهایی تعلیم و تربیت را می‌توان در تحقق دو هدف کلی: پرورش شخصیت انسان و رفع نیازهای اجتماعی خلاصه نمود (کاردان، ۱۳۸۳) شهروندی به عنوان رویکردی که به انواع حقوق انسانی در جامعه اشاره می‌کند، تعامل بین فرد و جامعه را جهت می‌دهد (پارکر، ۲۰۰۰) و همچنین به یک تعهد دو بعدی، مشارکت آگاهانه فرد در فعل و انفعالات جامعه و احقاق احترام به حقوق فردی توسط دولت (مک دونالد، ۲۰۱۶) اشاره دارد، از جمله اهدافی است که نظام تعلیم و تربیت جامعه-چه به صورت آشکار و چه به صورت ضمنی آن را به عنوان روحی تلقی می‌کند که کلیه اهداف پاره سیستم‌های نظام آموزشی حاکم است (طالب زاده و همکاران، ۱۳۸۷). نظام تعلیم و تربیت در هر جامعه‌ای عامل پایه و بنیادی به شمار می‌رود که وظیفه آموزش و پرورش افراد جامعه را بر عهده دارد. اهمیت عملکردهای آموزشی و پرورشی تا آنجاست که روسو آن را کشتی نجات دهنده‌ی بشر اجتماعی، کانت آن را ابزاری برای انسان نمودن انسان (کرمی، ۱۳۸۵) و صاحب نظران دیگر تعلیم و تربیت آن را عاملی می‌دانند که به زندگی همه‌ی افراد جامعه، جدای از ویژگی‌های فردی و هر نوع نابرابری، معنا و ارزش می‌بخشد (عصاره، ۱۳۸۶) از جمله اهدافی است که نظام تعلیم و تربیت جامعه، چه به صورت آشکار و چه به صورت ضمنی آن را به عنوان روحی تلقی می‌کند که بر کلیه‌ی اهداف پاره سیستم‌های نظام آموزشی حاکم است (طالب زاده و همکاران، ۱۳۸۷). نظام‌های آموزشی غایات و اهدافی دارند که تعامل و یکپارچگی تمامی مؤلفه‌ها و عناصر برنامه برای نیل به آن‌ها ضروری است. در همین راستاست که اطمینان از اثربخشی بایسته‌ی این تعاملات، رکنی اساسی در برنامه‌ریزی‌های آموزشی و درسی تلقی شده و در واقع این همان پرسش اساسی است که ارنشتاین و هانکینز^۱ (۱۳۷۳) فرآیند ارزش‌یابی را جستجویی نظام‌دار برای اطمینان یابی و وقوف بر آن عنوان می‌دارند. در حالی که انتظار آن است که دانشجویان به عنوان مخاطبان یادگیری و بر اساس تعامل با اساتید، متون درسی، قوانین و مقررات و به‌طور خلاصه قرار گرفتن در محیط علمی، به ارزش‌های والاتری همچون هویت علمی دست یابند، لیکن برخی یافته‌ها حکایت از نتیجه‌ای معکوس دارد. چنانچه

^۱ . Parker

^۲ . McDonald

^۳ . Ornestein, Hunkins

آهولا^۱ (۲۰۰۰) به یادگیری و ضرورت توسل به قواعد تأثیرگذاری بر استادان در جهت کسب نمره به عنوان ملاک موفقیت (به زعم وی قاعده بازی) و سلطه‌پذیری از استادان به عنوان پیامدهای ناشی از زندگی در محیط‌های دانشگاهی اشاره می‌نماید. نتایجی که می‌تواند با مؤلفه‌های عرصه تفکر و خردورزی همچون انصاف و احترام به حقایق علمی (شریعتمداری، ۱۳۷۸) علاقه به پژوهش و حل مسئله- احترام به علم به خاطر خود علم و نه هدف‌های انتفاعی- و درک ضرورت یادگیری مداوم آسیروکس^۲ (۲۰۰۰) بهترین شکل برنامه درسی پنهان را در پرورش کنجکاو عقلانی و رشد عاطفی خلاصه نموده که فرصت‌ها به گونه‌ای فراهم می‌شود محیطی مطمئن را برای کشف سؤالاتی از قبیل «این من جدید، چه کسی است؟» به وجود می‌آورد. در نقطه مقابل و در بدترین شکل، برنامه درسی پنهان می‌تواند باعث تضعیف تفکر انتقادی و ارسال پیام‌های منفی در زمینه پی گیری‌های عقلانی و منطقی شود. مارگولیس، سولداتنکو، ایگر و دیگران (۲۰۰۹) به اهمیت توجه به برنامه درسی پنهان در نظام آموزش عالی تأکید ورزیده و ضمن انتقاد به نظریه‌پردازان انتقادی که توجهشان به برنامه درسی پنهان را تنها معطوف به تعلیم و تربیت ابتدایی و متوسطه نموده‌اند، عرصه‌ی آموزش عالی را صحنه‌ای اصلی برای مهارت‌آموزی اجتماعی شدن و تغییرات اجتماعی دانسته‌اند. به زعم آنان در جوامع صنعتی پیشرفته، تمامی فرآیند تعلیم و تربیت از کودکستان تا دانشگاه موردتوجه قرار گرفته و بر این اساس در کنار توسعه کارکردی آموزش عالی و به عنوان گزینه‌ای برای تحرکات صعودی و در راستای بقای اجتماعی و اقتصادی ساختار تعلیم و تربیت بالاتر از متوسطه (دانشگاهی) به سرعت در حال تغییر می‌باشد. در شرایطی که گبر و مالینز (۲۰۱۲) ارزش‌های ارائه شده در ارزیابی دانشجویان را مؤلفه‌ای از برنامه درسی پنهان دانسته‌اند. بلومفیلد - جونز (۲۰۱۴) به ارتباط ساختار ساختمانی دانشگاه با برنامه درسی پنهان اشاره نموده و بررسی ساختمان فیزیکی دانشگاه را عاملی در دریافت نگرش نسبت به شیوه‌های پرورشی آن موسسه دانشگاهی عنوان می‌دارد و نیز به تعامل عملکرد استاد و دانشجو هم اشاره نموده است. (مارگولیس، ۲۰۱۲). یافته‌های پژوهش‌های فتحی واجارگاه و واحد چوکده (۱۳۸۵) نشان می‌دهد که سه مؤلفه «جو اجتماعی»، «ساختار سازمانی» و «کنش متقابل معلم و دانش‌آموز» برنامه درسی پنهان در شکل منفی به عنوان آسیب‌های جدی برای تربیت شهروندی به حساب می‌آید. حاجی سامرند (۱۳۸۶) در یافته‌های خود نشان دادند که مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان شامل روابط موجود در مدرسه، ساختار سازمانی، جو اجتماعی و ساختار فیزیکی مدرسه بر منضبط ساختن دانش‌آموزان تأثیر دارد. ایزدی و همکاران (۱۳۸۸) در نتایج خود دریافتند که دانش‌آموزان به مراتب از کارکنان ساختار روابط اجتماعی موجود در مدارس متوسطه را در ایجاد نگرش به اقتدار مؤثر می‌دانند. هم چنین حدود نیمی از

^۱ . Ahola

^۲ . Ausbrooks

^۳ . Margolis

دانش‌آموزان و کارکنان نقش برنامه‌های درسی پنهان مدارس را در تقویت هویت ملی زیاد و خیلی زیاد بیان داشته‌اند و دانش‌آموزان تا حدودی بیش‌تر از کارکنان برنامه درسی پنهان را در ایجاد نگرش به جهانی شدن مؤثر می‌دانند. و تسوا^۱ (۲۰۱۱) معتقد است که برنامه درسی مربوط به تربیت شهروندی در هر سه مدرسه نامبرده بر اساس کتاب منتشر شده از سوی وزارت آموزش و پرورش هدایت می‌شود. علاوه بر کلاسهای تعلیمات مدنی، برنامه درسی شامل وقایع مربوط به مدرسه و فعالیت‌های شورای دانش‌آموزی می‌گردد. لیو^۲ (۲۰۱۲) نشان دادند که به دلیل سیاست برنامه درسی ملی، اهداف و رویکردهای مربوط به تربیت شهروندی خیلی خاص و تجویزی هستند. علاوه بر این ارتباط قوی‌ای بین سیاست ملی و قوانین و پیش‌بینی‌های برنامه درسی مدرسه وجود دارد. با نگاهی دقیق به مؤلفه‌های تربیت شهروندی (دانایی محوری، قانون مداری، وطن دوستی، مسئولیت‌پذیری و مشارکت) درمی‌یابیم که اگر چه هر یک از این مؤلفه‌ها را می‌توان از طریق برنامه درسی آشکار و رسمی آموزش داد ولی تأثیری که برنامه درسی پنهان به‌ویژه در تخریب یادگیری مؤلفه‌های مذکور دارد را نباید از نظر دور داشت؛ بنابراین لزوم ارتباط بین تربیت شهروندی و برنامه درسی پنهان بیش از پیش مشخص می‌گردد. لذا تحقیقات در این زمینه بیشتر در موارد آموزشی متوسطه و مدارس صورت گرفته است، در مقاطع دانشگاهی کار چندانی انجام نشده است. لذا با توجه به این کمبود، نیاز انجام تحقیق در این زمینه احساس می‌شود (فتحی، چوکده، ۱۳۸۵) بر اساس این تحقیق به دنبال پاسخ به این سؤال است که آیا بین برنامه درسی پنهان با تربیت شهروندی دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب رابطه وجود دارد؟

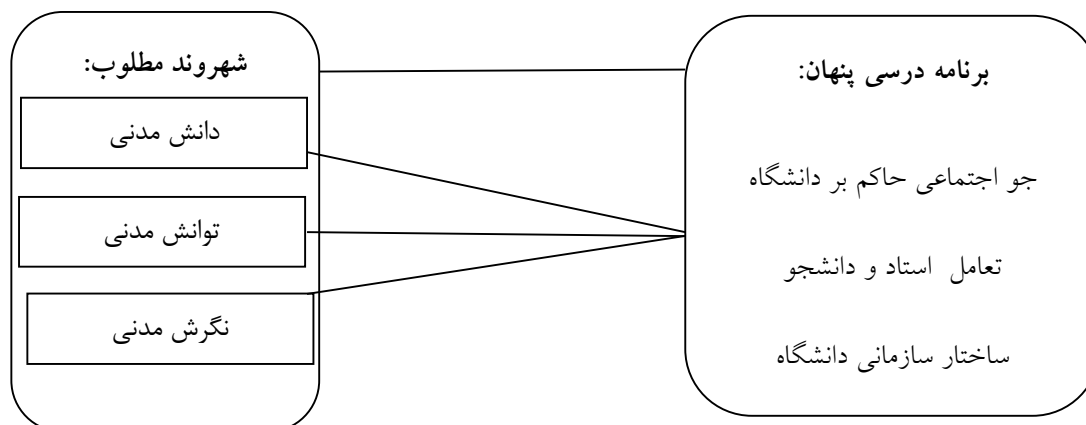
با توجه به این سؤال و با استفاده از پژوهش‌های صورت گرفته، فرضیه‌های پژوهشی ذیل تدوین گردید:

- ۱- بین برنامه درسی پنهان با تربیت شهروندی دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب رابطه معناداری وجود دارد.
- ۲- بین جو اجتماعی حاکم بر دانشگاه با تربیت شهروندی دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب رابطه معناداری وجود دارد.
- ۳- بین تعامل استاد و دانشجو با تربیت شهروندی دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب رابطه معناداری وجود دارد.
- ۴- بین ساختار سازمانی دانشگاه با تربیت شهروندی دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب رابطه معناداری وجود دارد.

^۱ . Vetseva

^۲ . Liu

در نهایت مدل مفهومی پژوهش در شکل ۱ ارائه شده است.

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش

روش شناسی

روش مورد استفاده در این پژوهش برحسب هدف کاربردی و از نظر روش گردآوری داده‌ها توصیفی - همبستگی بود. در این پژوهش جامعه آماری شامل ۳۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب بود که از این میان با استفاده از جدول مورگان و روش نمونه‌گیری تصادفی ساده ۱۶۹ نفر به عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شد. به منظور گردآوری اطلاعات از دو پرسشنامه برنامه درسی پنهان (سیلور و الکساندر، ۱۳۷۸) و پرسشنامه تربیت شهروندی فتحی واجارگاه و دیبا، (۱۳۸۲) بهره گرفته شد که در جدول (۱) شاخص‌های آن به نمایش گذاشته شده است. به منظور سنجش روایی از روایی محتوا استفاده شد که برای این منظور پرسشنامه‌ها به تأیید متخصصین مربوطه رسید؛ هم‌چنین به منظور سنجش پایایی پرسشنامه‌ها از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار این ضریب برای پرسشنامه اول ۰/۸۶ و در پرسشنامه دوم ۰/۷۹ به دست آمد؛ که این مقدار بالای ۰/۷ بود و نشان از پایایی ابزار اندازه‌گیری پژوهش می‌باشد. پرسشنامه‌های مذکور در بین گروهی از دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب توزیع گردید و پس از دریافت پرسشنامه‌ها با توجه به آمار توصیفی و استنباطی (آزمون کولموگروف - اسمیرنف، آزمون همبستگی پیرسون، رگرسیون چندگانه) تجزیه و تحلیل صورت گرفت.

جدول ۱: توزیع پرسش‌ها برای هر یک از متغیرهای پژوهش

متغیر	منبع گردآوری داده‌ها	منابع	گویه‌های مربوط به هر مؤلفه	تعداد گویه	سازه‌های اصلی ابعاد
دانش مدنی	دانشجویان	دانشگاه سیلور	و ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶	۶	شهروند مطلوب
توانش مدنی	آزاد واحد تهران جنوب	الکساندر	۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴	۷	
نگرش مدنی		(۱۳۷۸)	۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱	۷	
جو اجتماعی حاکم بر	دانشجویان	دانشگاه	۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷	۱۴	برنامه درسی پنهان:
دانشگاه	آزاد واحد تهران جنوب	ودیا	۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱	۷	
تعامل استاد و دانشجو		(۱۳۸۲)	۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹	۱۴	
ساختار سازمانی دانشگاه			۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴		

یافته‌ها

برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده شد که بر اساس آن آزمون، نتیجه می‌گیریم که داده‌های جمع‌آوری شده برای پرسشنامه از توزیع نرمال تبعیت می‌کنند.

آزمون فرضیه‌های پژوهش

در این قسمت فرضیه‌های پژوهش با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون محاسبه می‌شود. صورت آزمون‌های همبستگی: برنامه درسی پنهان (جو اجتماعی حاکم بر دانشگاه، تعامل استاد و دانشجو، ساختار سازمانی دانشگاه) با شهروند مطلوب دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب رابطه معناداری وجود دارند. برای این منظور نتایج آزمون معنی‌داری ضریب همبستگی پیرسون در جدول (۲) آورده شده است.

جدول ۲: نتایج آزمون همبستگی

فرضیه‌ها	رابطه همبستگی	سطح معناداری	ضریب همبستگی	نتیجه آزمون
اول	برنامه درسی پنهان با شهروند مطلوب	۰،۰۰۰	۰،۸۸۴	رد H_0 و پذیرش H_1
دوم	جو اجتماعی حاکم بر دانشگاه با شهروند مطلوب	۰،۰۰۰	۰،۶۶۲	رد H_0 و پذیرش H_1

رد H_0 و پذیرش H_1	۰,۸۸۹	۰,۰۰۰	جو اجتماعی حاکم بر دانشگاه با تعامل استاد و دانشجو	سوم
رد H_0 و پذیرش H_1	۰,۷۸۱	۰,۰۰۰	جو اجتماعی حاکم بر دانشگاه با ساختار سازمانی	چهارم

دانشگاه

مطابق با جدول بالا، از آن جایی که سطح معناداری در تمامی روابط کمتر از میزان خطا (۰,۰۵) شده است در نتیجه در سطح اطمینان ۹۵٪ فرض‌های صفر رد شده و فرض‌های یک تأیید می‌شود. یعنی رابطه برنامه درسی پنهان با شهروند مطلوب دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب مورد مطالعه معنی‌دار می‌باشد. علامت مثبت ضرایب همبستگی در جدول بالا نیز نشان‌دهنده رابطه مستقیم میان متغیرها است، بدین معنی که با تقویت برنامه درسی پنهان، شهروند مطلوب دانشجویان نیز بهبود پیدا می‌کند.

در این بخش علاوه بر همبستگی، تأثیر متغیرها بر یکدیگر نیز توسط آزمون رگرسیون بررسی و آزمون می‌شوند. برای این منظور نتایج آزمون رگرسیون در مورد فرضیه‌های تحقیق در جدول (۳) آورده شده است.

جدول ۳: نتایج آزمون رگرسیون

تأثیر متغیرها بر هم	مقدار t	سطح معناداری	ضریب استاندارد نشده	ضریب استاندارد شده	نتیجه آزمون
برنامه درسی پنهان ← شهروند مطلوب	۲۷,۶۷	۰/۰۰۰	۰,۹۶۰	۰,۸۸۴	رد H_0 و پذیرش H_1
جو اجتماعی حاکم بر دانشگاه ← شهروند مطلوب	۱۲,۹۴	۰/۰۰۰	۰,۷۰۱	۰,۶۶۲	رد H_0 و پذیرش H_1
جو اجتماعی حاکم بر دانشگاه ← شهروند مطلوب	۲۸,۳۹	۰/۰۰۰	۰,۸۴۰	۰,۸۸۹	رد H_0 و پذیرش H_1
جو اجتماعی حاکم بر دانشگاه ← شهروند مطلوب	۱۸,۳۲	۰/۰۰۰	۰,۷۳۹	۰,۷۸۱	رد H_0 و پذیرش H_1

معادله خط رگرسیون با توجه به نتایج بالا عبارت است از:

$$Y = 0.844X + 0.662 + 0.889 + 0.781X_4$$

مطابق با جدول بالا، از آن جایی که سطح معناداری در تمامی آزمون‌ها کمتر از میزان خطا (۰,۰۵) شده است در نتیجه در سطح اطمینان ۹۵٪ فرض‌های صفر رد شده و فرض‌های یک تأیید می‌شود. یعنی برنامه درسی پنهان و ابعاد آن تأثیر

معناداری بر شهروند مطلوب دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب مورد مطالعه دارند. علامت مثبت ضرایب رگرسیون در جدول بالا نیز نشان‌دهنده تأثیر مثبت متغیرها بر یکدیگر است؛ بدین معنی که در صورت بهبود وضعیت نامه درسی پنهان و ابعاد آن تأثیر معناداری بر شهروند مطلوب دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب نیز بهبود خواهند یافت.

نتیجه‌گیری

تمامی تلاش‌هایی که در روند انجام یک کار پژوهشی صورت می‌گیرد، در واقع برای دستیابی به نتایج مطلوب و پیشنهادهایی برای تحقیق است. چرا که هدف از انجام تحقیق، یافتن راه‌حل برای مشکلاتی است که وجود دارد و دغدغه پژوهشگر بوده و باعث انجام تحقیق شده است. گاهی این مشکلات هر چند در ظاهر کوچک و ناچیز بوده ولی هزینه و انرژی زیادی در جامعه هدر داده و کارایی و اثربخشی را کاهش می‌دهند و مانع رسیدن به نتایج مورد نظر و ارزشمند می‌گردند. از طریق تحقیق می‌توان این مشکلات و راه‌حل‌های رفع آن‌ها را پیش‌بینی و مهیا کرد و اقدامات مناسب را انجام داد تا در نهایت کارایی و نتایج مثبت افزایش یابد.

لذا این پژوهش با توجه به اهمیت موضوع، رابطه بین برنامه درسی پنهان و تربیت شهروندی دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب را مورد بررسی قرار داد که در ادامه بر اساس فرضیه‌های موجود در پژوهش به بحث و نتیجه‌گیری می‌پردازیم:

یافته‌ها نشان داد که رابطه معناداری میان برنامه درسی پنهان و تربیت شهروندی دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب وجود دارد. از آن جایی محیط‌های آموزشی به ویژه دانشگاه، امکان تعاملات اجتماعی را برای افراد فراهم آورده و بدین ترتیب زمینه‌ای را شکل می‌دهند که در آن آموخته‌ها، نمود بیشتری می‌یابد. در واقع تربیت شهروندی فرایندی تعاملی است و علاوه بر آموزش دانش شهروندی مستلزم یادگیری مهارت‌ها و خلیات شهروندی نیز می‌باشد، از این رو محیط‌های آموزشی و به طور خاص دانشگاهی، می‌توانند زمینه‌ها و فرصت‌هایی را برای تعاملات واقعی و ارائه بازخورد لازم جهت تثبیت، اصلاح، تغییر، حذف و حتی ایجاد رفتارهای مناسب و در نتیجه ورزیدگی در مهارت‌ها و خلیات شهروندی را برای دانشجویان فراهم آورند. جوّ اجتماعی اگرچه عاملی نافذ در محیط آموزشی است ولی کمتر از طریق اعمال آشکار مشخص می‌گردد. مسئولین آموزشی در طرح‌ریزی آموزش باید به این مجموعه کامل شرایط غیررسمی و طبیعت ارتباطات میان فردی که بین فراگیر و هیات آموزشی وجود دارد معرفت یابند. فرهنگ موجود بین همسالان به ویژه در سالهای بالا عاملی پراهمیت در تعلیم و تربیت جوانان محسوب می‌شود. همچنین با یافته‌های پژوهش مهرمحمدی

و علیخانی (۱۳۸۲)، فتحی و اجارگاه و واحد چوکده (۱۳۸۵)، حاجی سامرند (۱۳۸۶)، ایزدی و عزیزی شمami (۱۳۸۸)، وتسوا (۲۰۱۱) ليو (۲۰۱۲) هم خوانی دارد ضمن اینکه برنامه درسی پنهان متشکل از پیام‌های ضمنی جو اجتماعی مراکز آموزشی است که نوشته نشده است ولی توسط همه احساس می‌شود. عدم توجه به برنامه درسی پنهان در دانشگاه منجر به زایش روحیه اطاعت، تقلید و پیروی محض و کاهش روحیه تفکر انتقادی و برخورد نقادانه، تقویت تمایل فراگیران به انجام فعالیت‌های یادگیری به صورت انفرادی و نگرش منفی به فعالیت‌های گروهی، کاهش میزان اعتماد و عزت نفس و تقویت احساس خودپنداری منفی آنان، روحیه اطاعت و انقیاد. در مقابل توجه و مشارکت دانشجویان و اصول اخلاقی مورد توجه بوده است زیرا که برنامه درسی پنهان در پرورش کنجکاوی و رشد عاطفی خلاصه شده که فرصت‌هایی را برای اکتشاف علایق نوین و توسعه‌ی توانایی‌های جدید فراهم می‌آورد. زیرا جو اجتماعی مطمئنی را برای کشف سؤالاتی از قبیل «این من جدید، چه کسی است؟» به وجود می‌آورد.

اگر تعامل عملکرد استاد راهنما با پایان‌نامه‌ها اشاره دارد؛ انعطاف و تحمل در نگارش، ساختاردهی فصول و رعایت اصول اخلاقی حاکم... در پژوهش که توسط هر دانشجو فرا گرفته می‌شود تأثیرگذار می‌باشد. در حالی که انتظار می‌رود که دانشجویان به عنوان مخاطبان یادگیری و بر اساس تعامل با اساتید، متون درسی، قوانین و مقررات ... به ارزش‌های بالاتری دست یابند، برخی یافته‌ها حکایت از نتایجی معکوس دارد؛ چنان چه آهولا (۲۰۰۰)، به یادگیری تملق و ضرورت توسل به قواعد تأثیرگذاری بر استادان در جهت کسب نمره به عنوان ملاک موفقیت (به زعم وی قاعده‌ی بازی) و سلطه‌پذیری از استادان به عنوان پیامدهایی ناشی از زندگی در محیط‌های دانشگاهی اشاره می‌نماید، نتایجی که می‌توانند با مؤلفه‌های عرصه‌های تفکر و خردورزی هم چون انصاف و احترام به حقایق علمی - علاقه به پژوهش و حل مسئله - احترام به علم به خاطر خود علم و نه هدف‌های انتفاعی - و درک ضرورت یادگیری مداوم مغایرت داشته است. بر اساس یافته‌های پژوهش، پیشنهادهایی در ادامه ارائه می‌گردد:

۱) یک واحد درسی با عنوان تربیت شهروندی با ترکیبی از هر سه مؤلفه عمده مربوط به شهروندی با تأکید بر روش آموزش آن در برنامه‌های درسی دانشگاه‌ها گنجانده شود.

۲) همان‌گونه که نتایج تحقیق نشان می‌دهد به مقوله توانش شهروندی در برنامه درسی پنهان کمتر توجه شده است. ازاین‌رو به والدین، مشاورین، برنامه ریزان و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت و آموزش عالی و مسئولین نسبت به تقویت روحیه دانشجویان، پرورش و رشد اخلاقی، مذهبی و مشارکت سیاسی اجتماعی جوانان به خصوص دانشجویان حساسیت بیشتری داشته و برنامه‌های خود را در راستای ارتقاء تربیت شهروندی و آشنایی بیشتر این سرمایه‌های اصلی مملکت با مسائل شهروندی تنظیم کنند.

۳) میزان سازگاری اجتماعی دانشجویان در محیط دانشگاه پیشنهاد می گردد که در ابتدای ورود دانشجویان به دانشگاه‌ها، برای آنان کارگاه آموزشی برگزار گردد که تأثیر و نقش قضاوت دانشجویان در مورد سازگاری اجتماعی دانشجویان مطرح شود.

۴) مسئولین نظام جمهوری اسلامی از طریق برنامه‌های فرهنگی و با استفاده از رسانه‌هایی نظیر روزنامه‌ها، مجلات، رادیو و تلویزیون به رشد فرهنگ شهروندی کلیه اقشار جامعه به خصوص جوانان دانشجو کمک نمایند. استفاده از رسانه‌ها و امکانات تبلیغی برای افزایش روحیه شهروندی دانشجویان و معطوف کردن توجه مسئولین به سمت ارتقای روحیه شهروندی و سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی صحیح موانع را حل کنند.

۵- ایجاد شیوه‌هایی جهت تغییر نگرش و ارتقای سطح دانش و مهارت‌های حرفه‌ای استادان در ایفای نقش خود. این امر با تجدیدنظر در بیان انتظارات نسبت به دانشجو، شیوه تدریس و شیوه ارزشیابی همراه شود.

منابع

ایزدی، صمد، شارع پور، محمود، قربانی قهرمان، راضیه، (۱۳۸۸) بررسی نقش برنامه درسی پنهان در ایجاد نگرش به اقتدار، تقویت هویت ملی و جهانی شدن (دانش‌آموزان مدارس متوسطه)، تهران.

حاجی، سامرند (۱۳۸۷) بررسی نقش برنامه درسی پنهان در رفتار انضباطی دانش‌آموزان از دیدگاه مدیران مدارس ابتدایی شهرستان مهاباد (در سال تحصیلی ۸۷ - ۸۶)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

شریعتمداری، علی، (۱۳۷۸) چند مبحث اساسی در برنامه‌ریزی درسی، چاپ هفتم، انتشارات سمت، تهران.

طالب‌زاده، نوبریان، محسن، صالح، صدق پور، بهرام، کرامتی، انسی، (۱۳۸۷) بررسی تأثیر جو اجتماعی مدارس متوسطه بر پرورش مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان، گزارش طرح پژوهشی خاتم یافته به سفارش آموزش و پرورش شهر تهران.

عصاره، علیرضا، (۱۳۸۶) مطالعات تطبیقی آموزش و پرورش دوره متوسطه در کشورهای منتخب آلمان، انگلستان، فرانسه، ژاپن، کره جنوبی، مالزی، مصر و ایران، انتشارات یادواره کتاب، تهران.

فتحی واجارگاه، کورش. (۱۳۸۱). آموزش رفتار شهروندی در مدارس. روزنامه ایران، شماره ۲۴۰، شنبه ۱۰ اسفندماه ۱۳۸۱.

کرمی، زهره، (۱۳۸۵) بررسی تأثیر ساحت چند رسانه‌ای توسط دانش‌آموزان در میزان یادگیری آن‌ها در درس علوم (پایه پنجم)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم، فصلنامه مطالعات برنامه درسی، شماره ۲، تابستان.

مهرمحمدی، محمود، (۱۳۸۲) بررسی پیامدهای قصه نشده (برنامه درسی پنهان) محیط اجتماعی مدارس دوره متوسطه شهر اصفهان و ارائه راهکارهایی برای کاهش پیامدهای منفی آن، تهران، پایان‌نامه دکترای دانشگاه تربت مدرس، دانشکده علوم انسانی.

- Lee W.O (2012) Measuring Impact of Social Value and Change, New Hampshire: Hollis Publishing company. p112-113.
- Margolis. W (۲۰۱۱) An Introduction to Teaching and Schools. Cogan Page. London. UK.
- McDonald. F(2016) Implementation of programs of deliberation and civic education to counter erosional effects of civic apathy upon liberal-democratic polities. Unpublished master of thesis. University of western ontorio.
- Parker, Y(2000) Civic Education. In: International Encyclopedia of Curriculum. Edited by A.Lewy. Pergamon Press.
- Verhu, R(1995) Political Education. In: International Journal or Political Education. No.33.
- Vallance, Elizabeth.(2002) The Hidden curriculum in International Encyclopedia of curriculum. Arib lewy (ed), per gaman press. England.
- Vetseva. M(2011) Global Citizenship. Paper Presented at- European Political Research. Copenhagen. 11-19 April.

Hidden Curriculum and Citizenship Education for Students of Azad University, South Tehran Branch

Roya Latifi

MA Graduated, Department of Curriculum, Islamic Azad University, South Tehran
Branch, Tehran, Iran (Author in Charge) (Latifi98.roya@gmail.com)

Abstract

The purpose of this study was to investigate the relationship between hidden curriculum and citizenship education of students of Azad University, South Tehran Branch in 2016-2017. The method used in this study was descriptive-correlational in terms of applied purpose and in terms of data collection method. In this study, the statistical population included 300 students of Azad University, South Tehran Branch, of which 169 people were considered as a sample size using Morgan table and simple random sampling method. In order to collect information, two standard questionnaires of citizenship education Silver and Alexander (1378) and Fatah and Vajargah Vediba questionnaire (1382) were used. In order to measure the reliability of the questionnaires, Cronbach's alpha method was used. The value of this coefficient for each questionnaire was 0.86 and 0.79, respectively; Content validity was also used to assess the validity, for which the questionnaires were approved by the relevant experts. Data analysis was performed by conducting questionnaires through SPSS software in two descriptive and inferential sections (Kolmogorov-Smirnov test, Pearson correlation test, multiple regression test). Findings showed that there is a positive, significant and direct relationship between the hidden curriculum (social atmosphere of the university, professor-student interaction, university organizational structure) and citizenship education of Azad University students in Tehran South Branch.

Keywords: Hidden Curriculum, Citizenship Education, Azad University.